

РОЗСТРІЛЯНА СЛАВА УКРАЇНИ

**ВІЛЕНСЬКИЙ Ю.Г.,
кандидат
медичних наук**

гіркі, але важливі слова: "Пам'ять — сонце загиблих". Вони звучать особливо тремтливо й трагічно, коли йдеться про безневинно закатовані жертви сталінського терору, зокрема — про українських вчених-страдників, що пройшли глумливу веремію "пролетарського суду" на так званому "процесі СВУ", сфальсифікованому владою, і потрапили до льодового пекла Соловецьких таборів НКВС й 1937 року були безжалюбно розстріляні до 20-ї річниці Жовтневої революції. Ця втрата є жахливою й символічною, бо то був холокост інтелігенції.

Дослідження, про яке йдеться, присвячене сторінкам надзвичайно плідної й переконливої наукової діяльності (до зухвалого арешту), а далі — тяжкої, несправедливої долі видатного українського вченого світового рівня, засновника першої у колишньому СРСР кафедри гігієни праці у складі Київського медичного інституту, чільника першої у Східній Європі дослідної станції з наукової організації праці (НОП), фундатора й першого директора Інституту фізичної культури ВУАН — професора Володимира Яковича Підгаєцького. Колективну працю підготовлено на кафедрі гігієни праці та професійних захворювань Національного медичного університету ім. О.О. Богомольця під керівництвом члена-кореспондента АМН України, завідувача цієї кафедри О.П. Яворовського. Фактично це реквієм плеяді наших попередників, яких ще до знищення влада намагалася зробити науковими та політичними мерцями.

Гортаючи сторінки книги, переконаєшся, що маємо безпрецедентний приклад повернення з забуття (навіть — з небуття) Підгаєцького В.Я. та інших жертв "процесу СВУ" у Харкові, яких було посмертно реабілітовано лише 1989 року. Видатні праці талановитого вченого-гігієніста, званого у Західній Європі, були здебільшого знищено, його доробок викреслено з наукового обігу. Збереглися лише три фото, на яких Володимир Підгаєцький постає у розквіті наукового злету, в юнацькі роки і з архівів НКВС — змучений і приречений, на краєчку смертельної прірви. Загалом, вся робота — суцільна наукова розвідка. Було здійснено послідовний і наполегливий науково-документальний пошук з відтворення вражаючого людського та наукового портрета надзвичайної за хистом та доробком особистості. Саме такий підхід забезпечив успіх унікальний за змістом та значенням

роботі. Книга складається з 8 розділів: "Історичне, економічне та соціальне підґрунття становлення гігієни в Україні", "Професор В.Я. Підгаєцький: науковий злет, перерваний пострілом", "Творчий шлях і науковий спадок В.Я. Підгаєцького", "Закордонні візії вченого", "Документи, матеріали, програми, підручники і монографії. Деякі маловідомі праці. Фото", "Бібліографія наукових праць В.Я. Підгаєцького", "Спогади про учнів В.Я. Підгаєцького", "Кафедра гігієни праці і професійних захворювань НМУ ім. О.О. Богомольця — школа вітчизняних вчених-гігієністів та лікарів-профілактиків". Книгу видано до 85-річчя кафедри гігієни праці і професійних захворювань національного медуніверситету.

Роботу відкриває цікаве й хвилююче слово ректора університету, члена-кореспондента АМН України, заслуженого діяча науки і техніки України, професора В.Ф. Москаленка "Довгоочікувана данина справедливості".

Пушкінську вулицю у Києві, де знаходиться один з найстаріших корпусів університету, увінчує чимало меморіальних дощок. Проте серед них немає знака пам'яті на честь Володимира Підгаєцького. Хоча він мешкав саме тут. І ось з'являється перша ґрунтовна робота, присвячена репресованому вченому.

Маємо глибоке дослідження, побудоване на рідкісних, справді безцінних джерелах. Досить сказати, що деякі матеріали нинішній керівник кафедри гігієни праці НМУ О.П. Яворовський відшукав аж в Італії. Загалом, на вдячну увагу заслуговують понад 40 здебільшого потаємних чи "закритих" свідоцтв епохи, які публікуються вперше.

В авторській передмові "Про книгу" конкретизуються архівні та друковані джерела ("Особова справа професора Підгаєцького", копія диплома, документи про учбові новації видатного педагога, публікації про систему таборів на Соловках, а також спогади В.В. Підгаєцького, сина вченого, та С. Підгаєцького — колишнього в'язня Соловків). Здійснено копійкий пошуковий труд, який дозволив створити вкрай потрібну, зворушливу роботу. З її контексту постає висновок: вчений В.Я. Підгаєцький самовіддано працював на розквіт України. Він був видатним радянським науковцем.

У розділі I книги, згадуючи плеяду перших вчених-гігієністів України, автори ґрунтовно аналізують доробок та складну долю А.В. Корчака-Чепурків-

Про монографію
Ю.І. Кундієва,
О.П. Яворовського,
І.М. Трахтенберга,
І.М. Сахарчука
**"Володимир
Підгаєцький:
повернення
з забуття.
1889-1937"**
— К., 2008.
— 322 с.

© Віленський Ю.Г.
СТАТТЯ, 2009.

ського, вчителя В.Я Підгаєцького. Історія життя батька української гігієнічної думки сприймається як пролог до книги, теми якою продовжують цікаві дослідницькі лінії Кундієва Ю.І., Москаленка В.Ф., Ганіткевича Я.В., Кагана С.С., інших вчених. Слід зазначити, що львів'янин Я.В. Ганіткевич вперше досить докладно написав і про В.Я. Підгаєцького.

Розділ 2 починається з страхітливого епілогу життя Володимира Яковича: "Таємно. Примірник єдиний. Виписка із засідання особливої трійки УНКВС по Ленінградській області від 9 жовтня 1937 р. Ухвалили: Підгаєцького В.Я. розстріляти. Вирок виконано 3 листопада 1937 року".

А ось ми читаємо про дитинство обранця епохи у Кам'янці-Подільському, про його батьків — українських інтелігентів. Хвилююча деталь: аби здібний син здобув медичну освіту, батьки переїзять до Тарту, де Володимир 1910 року вступає на медичний факультет Юр'ївського університету, а далі продовжує навчання у Військово-медичній академії Петербурга. Потім служить військовим лікарем на Далекому Сході. Врешті повертається в Україну, за часів Скоропадського продовжує військову кар'єру, залучається до активної наукової діяльності. 1919 року він стає професорським стипендіатом Українського державного університету.

Архітектурний, кооперативний, політехнічний і врешті медичний інститути. Студенти цих вишів високо оцінюють талант молодого професора. За поданням Корчака-Чепурківського А.В. його учень очолює Інститут фізичної культури ВУАН (1920), а 1923 року за рекомендацією того-таки Авксентія Васильовича обіймає посаду завідувача першої кафедри професійної гігієни.

"Життя відвело Володимиру Підгаєцькому на творчу науково-педагогічну діяльність, на жаль, небагато часу — близько 10 років (1919-1929)", — зазначають автори.

Наукова діяльність, яка вперше широко описується,

була надзвичайно плідною, та після провокації "групи партійців" у газеті "Правда" розпочинається цькування вчених, згаданих у статті Підгаєцького В.Я., Удовенка В.В., Крупського О.І., Барбара А.О., Черняхівського О.Г., Левицького Л.М. Далі — арешт В.Я. Підгаєцького та інших науковців. Підступна робота слідчих. Суворий вирок — 8 років ув'язнення. Коли його виголосили, Володимир Якович знепритомнів.

А далі безневинних засуджених етапують до північної країни мук та відчаю, де й вбивають пострілами у потилицю — капітан держбезпеки Матвєєв робив це "быстро, точно и толково".

У роботі докладно висвітлюється діяльність В.Я. Підгаєцького на зазначених посадах. Фактично він перший підкреслив домінуючу важливість збереження "біологічного потенціалу" нації засобами профілактичної медицини, медичної генетики, шкільної гігієни, фізичної культури, наукової організації праці тощо. Слід підкреслити: в усіх цих галузях В. Підгаєцький виступає як видатний лідер, як непересічна наукова зірка. Недаремно саме його праці високо цінуються у Західній Європі.

Абсолютно новітнім постає документальний ряд книги. Це понад 40 посилань, зокрема, після соловецьких в'язнів — "Тужать сосни соловецькі над могилами рабів", факсимільні копії рідкісних документів (скажімо, з "протоколів засідань Особливої трійки УНКВС"). Не менш цікавою є повна бібліографія праць В.П. Підгаєцького.

Книгу видано з великою шаную до її героя. Велику справу зробили і рецензенти — Криштона Б.П. і Ступак Ф.Я. На роботу чекає велика увага читачів. Бо це справжня наукова й політична реабілітація лицаря української науки Володимира Підгаєцького. Й узагальнюючи ці нотатки про незвичайну книгу, маємо оцінити її як високий творчий злет заради науки, правди та справедливості.

У МІНІСТЕРСТВІ ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я УКРАЇНИ

**Протягом 2-го та 3-го кварталів
2009 року за поданням Комітету
з питань гігієнічного
регламентування МОЗ України
Головним державним
санітарним лікарем України**

ЗАТВЕРДЖЕНО:

**Постановою № 17
від 20.07.2009 року**

гігієнічні нормативи у повітрі
робочої зони:

Гранично допустиму концентрацію (ГДК) янтарної кислоти -1,0 мг/м³, аерозоль, третій клас небезпечності; Орієнтовні безпечні рівні впливу (ОБРВ):

- (l'-S-транс)-7-хлор-2',4,6-триметоксил-6'-метилспіро[бензофуран-2(3H)-1']2[циклогексен]3,4'-діона (грізофульвін)-0,05 мг/м³, аерозоль;
- (кальцію форміату)-2,0 мг/м³, аерозоль, з позначкою "+";
- (суми стероїдних сапонінів Юкки Шидигера — 10,0 мг/м³, аерозоль.

**Постановою № 18
від 27.07.2009 року**

гігієнічний норматив — орієнтовний безпечний рівень впливу (ОБРВ) в атмосферному повітрі населених місць екстракту стероїдних сапонінів Юкки Шидигера — 0,1 мг/м³, аерозоль.

**Постановою № 19
від 27.07.2009 року**

гігієнічні нормативи та регламенти пестицидів 7 найменувань: Аденго 465SC, к.с.; Герболекс, в.р.; Дана дим Стабільний ж.с.; Консенто 450 SC,К.С.; Пірин екс Супер, 420, к.с.; Сфінкс Екстра, в.г.; Томіган 250 к.с.

ПОГОДЖЕНО:

**Постановою № 9
від 03.04.2009 року**

методичні вказівки з визначення масової концентрації янтарної кислоти у повітрі робочої зони та в атмосферному повітрі населених місць фотоколориметричним методом (розробник — ДУ "Інститут екогігієни і токсикології ім. Л.І. Медведя МОЗ України").

**Постановою № 11
від 08.04.2009 року**

методичні вказівки з вимірювання масової концентрації хімічних речовин у повітрі робочої зони: фенолу (фотоколориметричним методом), бензолу (фотоколориметричним методом) та сірчаної кислоти (турбідиметричним методом) (розробник — Український державний вуглехімічний інститут МПП України).